

OP DE TOPPEN VAN HUN ROEM

Fauré werd door leerlingen vereerd met een strijkkwartet op de letters van zijn naam kort voor hij aan *Pelléas et Mélisande* begon. Een maand voor de première van Mozarts Pianoconcert nr. 21 noemde Haydn hem de grootste componist die hij kende. Dvořák genoot van zijn succes in Duitsland en Engeland en legde zijn geluk vast in de Achtste symfonie. Deze mannen hadden hun sporen verdiend.

Fauré was de vijftig al gepasseerd toen hij eindelijk zijn aanstelling aan het Conservatorium in Parijs kreeg. Hij werd door leerlingen op handen gedragen, was een graag geziene gast in de Parijse salons en zijn *Requiem* werd overal uitgevoerd. Bij aankomst in het Franse Béziers verbaasde hij zich over zijn roem: in de etalage van een schoenmaker zag hij mooie laarzen aangeprezen met de aanduiding 'laatste mode, de elegante Gabriel Fauré!' Het moet een charmante man geweest zijn. Zijn talrijke vriendschappen hielpen hem vooruit als componist, maar om zijn gezin te onderhouden moest hij daarnaast hard werken als organist en leraar. De opdracht uit Engeland, om muziek te componeren bij het toneelstuk *Pelléas*

et *Mélisande* van Maurice Maeterlinck, kwam zowel financieel als artistiek als geroepen.

SNObs EN IDIOTEN

Debussy, die aan een opera op basis van dit stuk werkte, had eerder de opdracht geweigerd. Hij had er geen moeite mee dat Fauré de opdracht wel aannam: de muziek zou waarschijnlijk nooit de toneelproductie overleven. Bovendien zag hij Fauré als de spreekbuis van een groepje snobs en idioten die toch nooit zouden omkijken naar zijn *Pelléas*. Binnen enkele weken schreef Fauré 19 nummers. De orkestratie liet hij over aan zijn leerling Koechlin, waarschijnlijk door tijdgebrek. Voor de uitgave van de suite

koos hij vier karakteristieke delen, reviseerde ze en paste de orkestratie aan. De dromerige 'Prélude' schetst het karakter van Mélisande en haar hartstochtelijke liefde voor Pelléas. 'Fileuse' portretteert Mélisande aan het spinnenwiel, nog onwetend van haar tragische lot. De bekende 'Sicilienne' verklankt de gelukkige momenten tussen de twee geliefden. Met 'La mort de Mélisande' wordt de idylle wreed verstoord, een begrafenismars introduceert groot verdriet, soms intiem, dan weer hartverscheurend.

HECTISCH EN LUCRATIEF

Wenen, ruim een eeuw eerder. Het vastenseizoen van 1785 staat voor de deur, een 'operaloze' periode waarin ruimte is voor concerten. Mozarts vader logeert bij het jonge gezin dat zich pas in Wenen gevestigd heeft. Hij heeft moeite het hectische leven van zijn zoon bij te

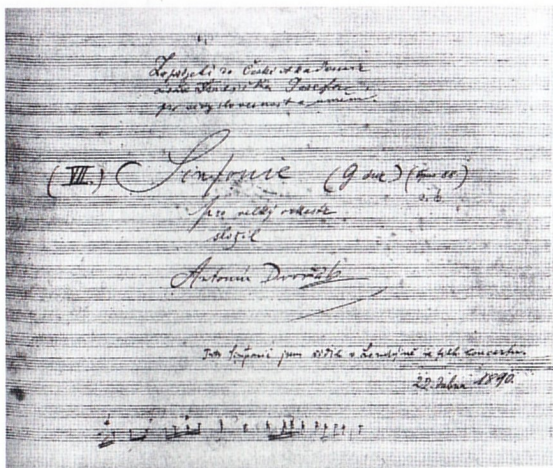
De symfonie klinkt als muziek van een gelukkig mens. De zon schijnt over de Boheemse vallei, het is een lome zomerdag en de vogels fluiten

houden. 'Elke dag concerten, lesgeven, componeren... waren die concerten maar eens afgelopen. We liggen nooit voor één uur in bed!' Mozart heeft voor zijn concertserie de balzaal van Restaurant Mehlgrube afgehuurd. Een lucratieve bezigheid: 150 abbonementhouders betalen elk een *souverain d'or* voor de serie, de huur is daarmee weer voor vijf maanden betaald. Op 10 maart huurt Mozart bovendien het Burgtheater af voor de première van zijn Pianoconcert in C groot. De inkt is amper droog, de avond ervoor heeft hij het werk nog bijgeschreven in zijn persoonlijke catalogus. De avond is een succes, Mozart laat zijn talent stralen. Eerst heeft hij de strijkers unisono het belangrijkste thema van het eerste deel laten spelen, alsof hij de stalen van motieven en kleuren wil laten zien voordat hij als een waar tapijtkunstenaar alle draden doorenvlecht. Terwijl het orkest de verbluffende virtuositeit van de componist Mozart laat horen, staat de pianovirtuoos Mozart als het ware te wachten tussen de coulissen. Dan roept de hobo aarzelend, fagot en fluit sluiten aan. En daar is Mozart zelf op de piano! Ruim twee eeuwen later is het nog altijd alsof hij zelf aanwezig is als de klanken van zijn concert de zaal vullen.

EEN GELUKKIG MENS

Ooit vroeg Dvořák aan zijn klas op het conservatorium Mozart te beschrijven. Niemand kwam met een bevredigende definitie. Daarop pakte Dvořák een student bij de arm en sleepte hem naar

TITELPAGINA VAN HET
HANDSCHRIFT VAN
DVOŘÁK'S ACHTSTE
SYMFONIE - IN ZIJN
EIGEN TELLING NUM-
MER 7, WANT HET
MANUSCRIPT VAN ZIJN
EERSTE SYMFONIE
WAS HIJ UIT HET ZICHT
VERLOREN

het raam. Hij wees naar de lucht en vroeg de student wat hij zag. De verlegen jongeman tuurde en speurde de hemel af, maar zag niets. Dvořák riep uit: 'Maar zie je dan de zon niet?' Hij draaide zich om naar de klas en zei met grote ernst en passie: 'Dat bedoel ik: Mozart is de zon!' Zelf mocht Dvořák zich aan het eind van de negentiende eeuw koesteren aan de warmte van internationale roem. Met verschillende grote prijzen op zak en gesteund door zijn vriend Brahms stroomden de opdrachten binnen. De slagerszoon uit Nelahozeves aan de Moldau had nu voldoende middelen en zelfvertrouwen om een stukje grond te kopen en een huis te laten bouwen op zijn geliefde Boheemse platteland. In de late zomer van 1889 componeerde hij daar zijn Achtste Symfonie. Nadat hij

met de Zevende bewezen had dat hij in de beste traditie van Brahms kon componeren, schreef Dvořák deze symfonie puur voor zijn eigen plezier. In zijn eigen woorden: 'Het is anders dan mijn vorige symfonieën, met mijn persoonlijke ideeën uitgewerkt op nieuwe manieren.' De symfonie klinkt als muziek van een gelukkig mens. De zon schijnt over de Boheemse vallei, het is een lome zomerdag en de vogels fluiten. De componist beziet zijn leven met intense tevredenheid. Zelfs in de mineurpassages is geen spoortje van duisternis of droefheid te bespeuren. Aan het eind, wanneer de zon achter de horizon zakt, barst Dvořák nog een keer uit in euforie. Dat we maar weten hoe gelukkig hij is.

CARINE ALDERS

DE LANGE ARM VAN DE TSAAR

Terwijl in Parijs de internationale elite als een blok valt voor de exotische Ballets russes van Sergej Diaghilev, verzetten de Finnen in Helsinki zich tegen de russificering van hun cultuur. De Romanovs doen hun invloed gelden: grootvorst Vladimir Alexandrovitsj is voor de jonge ondernemer Diaghilev een grote steun en tsaar Nicolaas II helpt de Finse autonomie om zeep en gooit zo olie op het vuur van het ontluikende nationalisme.

ROOD HOOFD

Als 16-jarige wilde Jean Sibelius niets liever dan viool leren spelen. Met een geleend instrument van oom Pehr nam hij les bij de dirigent van de plaatselijke militaire kapel. Hij was verrukt en schreef zijn oom hoe hij buiten viool speelde en zich een orkest verbeeldde: kraaien als hobo's, eksters als fagotten, meeuwen als klarinetten, lijsters als altviolen... Hoewel Sibelius studeerde in Helsinki en Berlijn werd hij nooit een groot violist. Maar eenmaal componist hoefde hij niemand te raadplegen over de technische mogelijkheden van de viool. Toch kostte het componeren van zijn vioolconcert hem moeite. Sibelius voelde

zich uitstekend thuis in het societyleven van Helsinki. Hij kon uitnodigingen maar moeilijk afslaan, tot grote wanhoop van zijn vrouw, die wist hoe langzaam hij werkte, hoe kwetsbaar zijn gezondheid was en hoe penibel de financiële situatie van het gezin. Uiteindelijk dirigeerde Sibelius in 1904 zelf de première in de Finse hoofdstad. Victor Nováček, een middelmatig violist, worstelde zich zwetend en met een rood hoofd door de solopartij. Ontevreden met het resultaat paste Sibelius het concert aan. In oktober 1905 ging de nieuwe versie in première in Berlijn, onder leiding van Richard Strauss en met concertmeester Carl Halich als solist. In de pers werd het concert nu warm

Anna Pavlova, de prima ballerina van het gezelschap, riep uit dat ze op zulke onzin niet wenste te dansen

ontvangen: sommigen deed het denken aan het Noordse winterlandschap, anderen hoorden de donkere en fascinerende aard van de Finnen zelf.

IN DE BAN VAN BALLET

Op 19 mei 1909 gaat in Parijs het eerste seizoen van start van Sergej Diaghilev's Ballets russes, met een vernieuwende serie Russische opera's en balletten. Het succes is enorm en een tweede seizoen kan niet uitblijven. Ook concurrerende gezelschappen storten zich op het succesvolle genre. Jacques Rouché, directeur van het Théâtre des Arts vraagt Maurice Ravel *Ma mère l'oye* om te werken tot een ballet. Het geheel Franse team bestaat naast Ravel uit beeldend kunstenaar Jacques Drésa en choreografe Jeanne Hugard. Ravel schrijft zelf het scenario gebaseerd op sprookjes van Moeder de Gans. Doornroosje valt in slaap nadat zij zich geprikt heeft aan het spinnewiel. Ze droomt over Klein Duim-

pje, Belle en het Beest, de lelijke heks en de keizerin van de pagoden. Aan het eind van het ballet kust de prins Doornroosje wakker en leven ze nog lang en gelukkig. Ravel vertaalt de verhalen soms heel letterlijk naar de muziek: je hoort het spinnewiel rond suizen en het fluiten van de vogels die Klein Duimpjes broodkruimels weg pikken. De Keizerin van de pagoden baadt in Oosterse sferen. Verzot op sprookjes als hij is geniet Ravel met volle teugen van deze productie. Enkele dagen na de première op 29 januari 1912 schrijft hij aan Rouché: 'Vanaf het begin heeft uw suggestie om *Ma mère l'oye* om te zetten in een ballet mij betoverd. Ik had nooit gedacht dat ik het totale geluk van een componist zou ervaren die zijn werk precies zo uitgevoerd-ziet als hij het zich had voorgesteld.'

DANSERS GESCHOKT

Eind 1909 zette Diaghilev Igor Stravinsky aan het werk, een dan nog volslagen onbekende leerling van Rimski-Korsakov. Oorspronkelijk had hij de Russische componist Ljadov op het oog, maar nadat deze na flink wat tijd slechts kon melden dat hij 'zojuist notenpapier had gekocht' verloor Diaghilev het vertrouwen. Stravinsky toonde meer ijver en was een maand voor de officiële opdracht al begonnen met componeren van muziek bij het ballet *De vuurvogel*. Choreograaf Michail Fokine bewerkte voor deze productie een verzameling Russische sprookjes tot een scenario waarin prins Ivan verliefd wordt op een van de prin-

GUSTAVE DORÉ: TITELPAGINA (1867) VAN LES CONTES DE MA MÈRE L'OYE - MISSCHIEF WEL EEN VAN DE LIEVELINGSBOEKEN VAN MAURICE RAVEL

sessen die door de boze tovenaars Kasjtsjejev gevangen worden gehouden. De vuurvogel schiet Ivan te hulp en de betovering wordt verbroken. Koning Kasjtsjejev en zijn gevolg verdwijnen dansend in de afgrond en Ivan verklaart zijn prinses de liefde. De vernieuwende muziek heeft de dansers in eerste instantie ongetwijfeld flink geschokt. Anna Pavlova, de prima ballerina van het gezelschap, riep zelfs uit dat ze op zulke onzin niet wenste te dansen. Haar rol ging vervolgens naar de jonge Tamara Karsavina. Stravinsky oefende

geduldig met haar alle lastige passages. Volgens sommige dansers sloopte hij daarbij bijkans de piano. Die toewijding heeft zijn vruchten afgeworpen: vanaf de première op 25 juni 1910 was het ballet een groot succes, net als de drie suites die Stravinsky vervolgens samenstelde uit de muziek. *De vuurvogel* zou ook in de concertzaal lange tijd een van zijn populairste werken blijven.

TRAGISCHE

Met de *Tragische ouverture* van Johannes Brahms gaat het Rotterdams Philharmonisch ruim dertig jaar verder terug in de tijd, naar muziek die Sibelius, Ravel en Stravinsky misschien uit hun jeugd kenden. In de zomer van 1880 was Brahms in het Oostenrijkse Ischl een veelgeziene gast op de feesten van Johann Strauss, keizer van de wals. Hij componeerde die zomer de *Akademische Festouverture*, een stuk ter ere van zijn promotie aan de universiteit van Breslau, geïnspireerd door drinkliederen uit zijn studententijd. En te midden van al deze vrolijkheid ontstond de *Tragische ouverture*. Of er een persoonlijke tragiek aan ten grondslag lag heeft de componist nooit willen zeggen. En laten we eerlijk zijn: de muziek klinkt eerder romantisch dan tragisch.

CARINE ALDERS